

06/2014

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

TIIVISTELMÄ

Raija Gould, Mikko Laaksonen, Jukka Kivekäs, Tapio Ropponen,
Seppo Kettunen, Timo Hannu, Ilkka Käppi, Pauliina Ripatti,
Tanja Rokkanen ja Saija Turtiainen

Työkyvyttömyyseläkettä edeltävät vaiheet

Asiakirja-aineistoon perustuva tutkimus

Työkyvyttömyyseläkkeiden määrän vähentäminen on ollut yhtenä teemana työurien pidentämistä koskevassa keskustelussa. Jotta työkyvyn ylläpitämiseen ja työkyvyttömyyden ehkäisyyn suunnatut toimet pystytään kohdistamaan oikein, tarvitaan tietoa siitä, minkälaisia vaiheita sisältyy työkyvyttömyyseläkkeen hakemista edeltävään aikaan. Tässä tutkimuksessa kuvaillaan työkyvyttömyyseläkettä hakeneiden vaiheita noin viiden vuoden ajalta ennen eläkkeen hakemista. Tutkimuksessa tarkastellaan eläkkeenhakijoiden sairaustaustaa, sairauksien hoitoa ja kuntoutusta sekä työtä, työttömyyttä ja työhön paluun mahdollisuuksia.

Tutkimusaineisto koostuu 300 työkyvyttömyyseläkkeen hakijan asiakirja- ja rekisteritiedoista. Eläkkeenhakijat olivat 20–59-vuotiaita ja he olivat hakeneet työkyvyttömyyseläkettä joko mielenterveyden häiriöiden tai tuki- ja liikuntaelinten sairauksien perusteella. Myönteinen tai hylkäävä eläkepääätös oli annettu vuonna 2010. Kaikilla tutkittavilla oli ollut työ- tai yrittäjäsuhde voimassa ainakin jonkin aikaa vuosina 2005–2010. Eläkkeen hakemista edeltäviä vaiheita koskevat tiedot kerättiin työkyvyttömyyseläkkeen hakemuslomakkeesta sekä hakemuksen liitteenä olevista lääkärinlausunnoista ja mahdollisista työnantajanlausunnoista. Osa tiedoista poimittiin Eläketurvakeskuksen käytössä olevista rekistereistä.

Eläkkeen hakemista edeltäviä vaiheita tarkasteltiin pääosin kolmessa sairausryhmässä: tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, masennus sekä muut mielenterveyden häiriöt. Ryhmä 'muut mielenterveyden häiriöt' poikkesi kahdesta muusta ryhmästä muun muassa varhemmin alkaneen sairauden, matalamman sosioekonomisen aseman ja runsaamman työttömyystaustan perusteella. Kaikista tutkituista eläkkeenhakijoista noin puolet oli ollut työttömänä joskus vuosien

2005–2009 aikana. Työ- ja työttömyystaustan mukaan luokiteltuna vajaa puolet eläkkeenhakijoista sijoittui ryhmään 'tiiviisti työssä', neljäsosa ryhmään 'epävakaa työtausta' ja vajaa kolmannes ryhmään 'paljon työttömyyttä'. Kaksi vuotta ennen eläkkeen hakemista 'paljon työttömyyttä' -ryhmän ansiotulot olivat keskimäärin runsas kymmenesosa 'tiiviisti työssä' -ryhmän tuloista.

Eläkkeenhakijoiden luokittelu sairausryhmiin perustui tärkeimpään työkykyä heikentävään sairauteen. Useimmilla eläkkeenhakijoilla oli kuitenkin ainakin kaksi työkykyä heikentävää sairautta. Vajaalla kolmasosalla oli sekä tuki- ja liikuntaelinten sairaus että mielenterveyden häiriö. Sairauksia oli asiakirjatietojen mukaan tutkittu ja hoidettu monin tavoin. Tule-sairauksissa kuvantamistutkimukset, sairaala- ja poliklinikkatutkimukset ja fysioterapia olivat yleisiä. Masennuksen sairausryhmässä lähes kaikilla oli tehostettu tai muutettu lääkehoitoa ja noin puolet oli saanut psykoterapiaa. Kuntoutusta oli ennen eläkkeen hakemista käytetty vähän. Kolmestasadasta eläkkeenhakijasta vain yhdeksän oli saanut työeläkekuntoutusta viiden hakemista edeltäneen vuoden aikana.

Yksi tutkimuksen kiinnostuksen kohteista liittyi eläkkeenhakijan työhön paluun mahdollisuuksiin. Asiakirjatietojen avulla tarkasteltiin, oliko työhön paluun mahdollisuuksia selvitetty, oliko jotain tehty työhön paluun edistämiseksi ja olisiko jotain ollut tehtävissä. Ensimmäisenä kokonaisuutena tarkasteltiin hoito- ja kuntoutussuunnitelmia, joiden tarkoituksena on työkyvyn edistäminen. Eläkkeen hakemisvaiheessa kolmella neljästä eläkkeenhakijasta oli hoitosuunnitelma ja runsaalla puolella lääkinnällisen kuntoutuksen suunnitelma. Ammatillisen kuntoutuksen suunnitelmia oli sen sijaan vain vajaalla viidenneksellä. Ammatillisen kuntoutuksen suunnitelmat olivat yleisimpiä tiiviin työtaustan ryhmässä.

Toinen työhön paluun mahdollisuuksiin liittyvä tarkastelukokonaisuus koski työterveyshuollon ja työpaikan toimintaa. Työterveyshuollon piirissä arvioitiin olleen noin kaksi kolmasosaa palkansaajina työskennelleistä eläkkeenhakijoista. Heistä vajaalla kolmasosalla työterveyshuolto oli asiakirjatietojen mukaan toiminut aktiivisesti työssä jatkamisen tai työhön paluun mahdollisuuksien selvittämisessä. Hyvin harvalla eläkkeenhakijalle oli tehty työhön tai työaikaan liittyviä muutoksia työssä selviytymisen edistämiseksi. Osa työnantajista piti kuitenkin tällaisten muutosten tekemistä mahdollisena, mikäli eläkkeenhakija palaisi työhön. Sekä työterveyshuollon aktiivisuus työhön paluun suhteen että työssä toteutuneet ja mahdollisina pidetyt muutokset olivat yleisimpiä suurilla työnantajilla työskennelleillä.

Joka viides tämän tutkimuksen eläkkeenhakijoista arvioi itse eläkettä hakiessaan, että työhön palaaminen voisi ainakin jossain määrin olla vielä mahdollista. Nuoren iän, naissukupuolen, korkeamman koulutustason ja vain vähän heikentyneen toimintakyvyn lisäksi myös työterveyshuollon aktiivisuus liittyi eläkkeenhakijoiden myönteisiin työhön paluun arvioihin. Jos työterveyshuolto oli aktiivisesti selvittänyt työhön paluun mahdollisuuksia, todennäköisyys eläkkeenhakijan myönteiselle työhön paluun arviolle oli viisinkertainen passiivisemmän työterveyshuollon asiakkaisiin verrattuna.

Hylkäyspäätöksen saaneiden kohdalla oli mahdollista tarkastella myös eläkepäätöksen jälkeistä toteutunutta työhön paluuta. Koska hylkäyksen saaneiden lukumäärä aineistossa oli pieni (n=93), tuloksia voidaan pitää vain karkeasti viitteellisinä. Hylkäyspäätöksen saaneista 43 prosenttia oli rekisteritietojen mukaan työssä eläkepäätöstä seuraavan vuoden eli vuoden 2011 aikana. Työhön palaaminen oli selvästi yleisempää niiden joukossa, joilla oli työeläkekuntoutusta koskeva suunnitelma, hakemus, tarjous tai päätös. Samoin työhön paluun suhteen aktiivisesti toimineen työterveyshuollon asiakkaat palasivat hylkäyspäätöksen jälkeen työhön huomattavasti todennäköisemmin kuin muut.

Tutkimustulosten mukaan työkyvyttömyyseläkkeen hakijat olivat varsin heterogeeninen joukko niin sairaustautien kuin työ- ja työttömyystaustankin suhteen. Osalla oli tiivis työura, osalla paljon työttömyyttä, osalla oli selkeä sairauden kulku, osalla monioireilua ja monisairastavuutta. Nämä tekijät vaikuttavat työkyvyn edistämisen ja työhön paluun tukikeinojen tarpeeseen ja toimivuuteen. Tulosten mukaan vaikutti siltä, että tukikeinot toimivat työttömien kohdalla heikommin kuin työsuhteessa olevilla.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakemista edeltävissä vaiheissa korostui ammatillisten toimenpiteiden vähyys. Sekä ammatillista kuntoutusta ja sen suunnittelua että työpaikoilla tehtyjä työn ja työajan muutoksia oli vähän. Näiden toimenpiteiden vähyys voi liittyä esimerkiksi toimenpiteitä koskevan tiedon puutteeseen, työkykyprosessin toimijoiden yhteistyön vaikeuksiin tai prosessin viiveisiin. Huolimatta ammatillisten tukitoimien vähäisyydestä, eläkkeenhakijat eivät kuitenkaan sulkeneet kokonaan pois työhön paluun mahdollisuutta. Sekä ammatillisten toimenpiteiden toteutuminen että eläkkeenhakijoiden suuntautuneisuus työhön palaamiseen liittyivät työterveyshuollon aktiiviseen toimintaan. Tulosten mukaan työterveyshuollon aktiivinen toiminta työhön paluun suhteen kosketti kuitenkin vain pientä osaa kaikista eläkkeenhakijoista. Onkin ilmeistä, että työkyvyn seurannan puuttumispisteiden kehittäminen työterveys-sairauspäiväraha -perusteisesti ei yksin riitä. Työkyvyn edistämisen ja työhön paluun mahdollisuuksien selvittämisen ja tukemisen puuttumispisteitä tarvitaan myös työttömille ja epävakaa työtaustan omaaville.

Lisätietoja:

Erikoistutkija Raija Gould
Eläketurvakeskus
Sähköposti: raija.gould@etk.fi
Puhelin: 029 411 2154

Aineistotilaukset:

www.etk.fi > Julkaisut > Tutkimusjulkaisut >
Raportit > Työkyvyttömyyseläkettä edeltävät
vaiheet: asiakirja-aineistoon perustuva tutkimus
tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-201-4 (nid.)

ISBN 978-951-691-202-1 (PDF)

ISSN-L 1238-5948

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Telephone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
> julkaisut